

Lapin liitto

PL 8056

96101 Rovaniemi

info@lapinliitto.fi

Asia Saamelaiskäräjien lausunto Pohjois-Lapin maakuntakaavan 2040 valmisteluaineistosta

Viite Lausuntopyyntö 25.1.2019

1. Aluksi

Lapin liitto on pyytänyt Saamelaiskäräjiltä lausuntoa Pohjois-Lapin maakuntakaavan 2040 valmisteluaineistoista. Erityisesti Lapin liitto on pyytänyt kannanottoja vaihtoehtoisten ratkaisujen paremmuuteen.

Maakuntakaava on tärkeä alueidenkäytön ohjausväline nyt kyseessä olevalla kaava-alueella, jolla yleis- ja asemakaavoja laaditaan suhteellisen vähän verrattuna maankäytön muotojen kattavuuteen. Alueiden käytön ohjaamiseen käytetään siis paljolti maakuntakaavaa muiden suunnitelmien ja sopimusten tukena alempitasoisen kaavoituksen ohella. Maakuntakaava ottaa kantaa alueiden käytön ja yhdyskuntarakenteen periaatteisiin ja osoittaa maakunnan kehittämisen kannalta tarpeellisia alueita.

Aluevarauksia tulee osoittaa maankäyttö- ja rakennuslain mukaan vain siltä osin ja sillä tarkkuudella kuin alueiden käyttöä koskevien valtakunnallisten tai maakunnallisten tavoitteiden kannalta taikka useamman kuin yhden kunnan alueiden käytön yhteen sovittamiseksi on tarpeen. Lisäksi kaavaa laadittaessa tulee huomiota maakunnan oloista johtuvat erityiset tarpeet. Pohjois-Lappi on olennaisilta osin myös saamelaista kulttuuriympäristöä ja -maisemaa, jota kuvastaa myös sen osoittaminen saamelaisten kotiseutualueeksi. Saamelaisten kotiseutualueella toinen alueiden pääkäyttötarkoitus on poronhoito, metsätalouden ohella. Saamelaisten kotiseutualueeseen Pohjois-Lapin maakuntakaavan kattamasta alueesta kuuluvat Inarin ja Utsjoen kuntien alueet sekä Sodankylän kunnassa sijaitseva Lapin paliskunnan alue. Pohjois-Lapin maakuntakaava-alueesta 77 % kuuluu siis saamelaisten kotiseutualueeseen. Lisäksi kolta-alue sijoittuu Inarin kunnan koillisosaan.

Saamelaiskäräjät esittää lausunnossa näkemyksensä saamelaisten kotiseutualuetta koskeviin tai sinne mahdollisesti ulottuviin alueidenkäyttöihin ehdotuksiin.

2. Kaavaratkaisujen vaihtoehdot

Saamelaiskäräjät esittää lausunnossa näkemyksensä kaavaratkaisuihin koskien Jäämeren käytävää (LK 8451) ja siihen kuuluvaa päärataa vaihtoehtoisine linjauksineen (merkinnät pr/yt, pr/o), 400 kV voimajohtomerkitöjä (z/o), metsätalous-, matkailu- ja poronhoitovaltaista aluetta (M-2) ja

metsätalous-, matkailu- ja poronhoitovaltainen aluetta, jolla on erityistä ulkoilun ohjaamistarvetta (MU-2).

2.1 Jäämeren rata ja siihen liittyvät merkinnät: nollavaihtoehto

Saamelaiskäräjät vastustaa Jäämeren radan (pääradan sekä vaihtoehtoisten linjausten) merkitsemistä maakuntakaavaan edes ohjeellisena, koska saamelaiskulttuurin näkökulmasta hanke toteutuessaan ja suunnittelun alaisena näyttäytyy suuressa ristiriidassa alkuperäkansa saamelaisten perustuslaillisen aseman ja sen kattaman saamelaiskulttuurin heikentämiskiellon takia. Ratalinjausten tuominen maakuntakaavaan puutteellisten selvitysten ja ilman etukäteistä alkuperäiskansan suostumusta rikkoo alkuperäiskansaoikeuksia vastaan. Kaavan lainmukaisuus edellyttää alkuperäiskansaoikeuksia koskevien asioiden selvittämistä, varsinkin kun maakuntakaavan pohjalta voidaan edetä sekä rata- että voimajohdon suunnittelussa. Poliittinen päätös radan linjauksesta Pohjois-Lapin alueella on tehty Lapin liitossa (Lappi-sopimus) ilman riittävää vaikutusten arviointia, eikä se näin ollen perustu asianmukaiseen suunnitteluun. Saamelaiskäräjät huomauttaa, että Lapin liitto on sitoutunut Lappi-sopimuksen sisältämään saamelaiskulttuurisopimukseen, jonka Saamelaiskäräjät on laatinut. Lappi-sopimus ja saamelaiskulttuurisopimus ovat keskenään ristiriidassa erityisesti Jäämeren radan osalta. Lapin liitolla maakuntakaavaa laativana tahona on maankäyttö- ja rakennuslain 5 ja 9 §:ien mukaan velvollisuus yhteensovittaa ja ottaa kaavoituksessa huomioon mm. kaavan toteuttamisesta aiheutuvat vaikutukset ja erilaiset 5 §:ssä luetellut intressit 9 §:n mukaisesti:

“Kaavan tulee perustua kaavan merkittävät vaikutukset arvioivaan suunnitteluun ja sen edellyttämiin tutkimuksiin ja selvityksiin. Kaavan vaikutuksia selvitetessä otetaan huomioon kaavan tehtävä ja tarkoitus.”

Saamelaiskulttuurin näkökulmasta Jäämeren rata on tuotu kaavasunnitteluun ennen kuin sen vaihtoehtoisten linjausten vaikutuksia poronhoitoon ja muihin saamelaisten perinteisiin elinkeinoihin on arvioitu niin, että kaavaan merkitseminen tapahtuisi tällaisten selvitysten pohjalta ja kaavaselostuksessa esitettävien riittävin perusteluin. Nyt kaavaselostuksesta käy ilmi, että radalla on rajoittavia, haitallisia ja vahingollisia vaikutuksia saamelaisten kotiseutualueella ja koltta-alueella harjoitettavaan poronhoitoon. Kaavaselostus toteaa, että pääratahankkeen toteutuessa sen vaikutukset koostuisivat laidunalueenetyksistä, porokuolemista, radan estevaikutuksesta, laidunalueiden kulumisesta, laidunkiertomuutoksista sekä melu- ja värinäähäiriöistä. Näitä arvioita vaikutuksista ei ole ollut käsillä esimerkiksi Lappi-sopimuksen laadinnan yhteydessä.

Kaavan toteuttamisesta aiheutuvia vaikutuksia arvioimaan perustettiin erilaisia työryhmiä kaavan laadinnan aikana, mutta näiden työryhmien työ oli luonteeltaan sidosryhmäyhteistyötä, eikä sillä voida korvata, vaan korkeintaan täydentää ammattimaista, tieteellisiin menetelmiin perustuvaa, kattavaa vaikutusten arviointia, jolla saataisiin dokumentoitua radan toteuttamisesta aiheutuvat vaikutukset muun muassa ympäristölle sekä saamelaisten oikeudelle harjoittaa kieltään, kulttuuriaan sekä perinteisiä elinkeinojaan. Kaavaprosessin yhteydessä on myös käyty paliskuntaakohtaisia neuvotteluja, “joiden avulla on pyritty sovittamaan yhteen muu maankäyttö ja poronhoito” (s. 210). Tällaiset neuvottelut palvellevat osallistumista ja tiedonkulkua, maankäyttömuotojen yhteensovittaminen on kaavoittajan tehtävä, eikä sitä voi katsoa täytetyksi neuvotteluja pitämällä.

Saamelaiskäräjät toteaa, ettei radan merkitsemiselle ole olemassa oikeudellisia edellytyksiä, sillä radan toteuttamisesta aiheutuvia vaikutuksia ei ole asianmukaisesti arvioitu, mikä olisi maankäyttö-

ja rakennuslain mukaan välttämätön vähimmäisedellytys 5 §:n mukaisen intressien yhteensovittamisen lisäksi sille, että ratalinjaus voitaisiin merkitä maakuntakaavaan. Saamelaiskäräjät toteaa, että Jäämeren ratahankkeen saamelaisiin kulttuuriperintöyhteisönä kohdistuvien kulttuuristen vaikutusten arviointi ei ole tarpeeksi kokonaisvaltainen. Kaavan vaikutusten yleispiirteinen arviointi tuo ilmi, että haitalliset vaikutukset kohdentuvat nimenomaan ja lähes yksinomaan saamelaiskulttuuriin ja poronhoitoon. Myöskään 0-vaihtoehtoa selvitetty. Tämän lisäksi kaava-alueella saamelaisten yksityiset ja kollektiiviset maa- ja vesioikeudet ovat niin ikään edelleen selvittämättä.

Suuren infrastruktuurihankkeen toteuttaminen alkuperäiskansan perinteisesti asuttamilla, laajalti rakentamattomilla alueilla tulisi toteutuessaan aiheuttamaan merkittäviä negatiivisia vaikutuksia erityisesti perinteisille saamelaisille elinkeinoille ja sitä kautta saamelaisten oikeudelle harjoittaa omaa kieltään ja kulttuuriaan. Puhdas luonto vesistöineen on saamelaiskulttuurin elinehto. Perinteiset saamelaiselinkeinot, poronhoito, kalastus, metsästyks, keräily ja saamenkäsiyö nykyaikaisine harjoittamisen muotoineen, perustuvat luonnon kestäväälle käytölle. Niin ikään saamelaisten ravintoautonomia edellyttää puhdasta luontoa ja vesistöjä. Saamelaisten kotiseutualueella sijaitsee globaalisti merkittäviä pohja- ja pintavesiä, joiden tilaa ratahanke uhkasi jo rakennusvaiheessa. Tässä tilanteessa nollavaihtoehto näyttäytyy selkeästi järkevimpänä, koska ratahanke edellyttää YVA-menettelyä, eikä tämän kokoisen hankkeen ennakkollista vaikutusten selvittämistä voi jättää kapea-alaisen ratasuunnittelun varaan. Ratalinjaus koskettaa erityisen monia Natura 2000 –alueita. YVA-lain 15 §:ssä on todettu YVA-menettelyn ajankohdasta näin:

“Hankkeen ympäristövaikutukset on selvittävä ympäristövaikutusten arviointimenettelyssä suunnittelun mahdollisimman varhaisessa vaiheessa hankkeen muu valmistelu huomioon ottaen vaihtoehtojen ollessa vielä avoinna.”

Näin ollen Saamelaiskäräjät katsoo, että jos rata linjataan nyt maakuntakaavaan ilman, että YVA-lain mukaista selvitystä on tehty, lukitsee se radan sijainnin käytännössä myös kuntakaavoittajia sitovasti yhteen paikkaan ja tekee näin koko YVA-lain tarkoituksen toteutumisen tyhjäksi tältä osin.

Saamelaiskäräjät katsoo, että hanke toteutuessaan heikentäisi merkittävästi alkuperäiskansa saamelaisten oikeutta harjoittaa ja kehittää omaa kulttuuriaan aiheuttaen sille sellaista huomattavaa haittaa kuin perustuslaissa ja KP-sopimuksessa tarkoitetaan. Perustuslain 17 § sisältää saamelaiskulttuurin heikentämiskiellon, joka käytännössä estää Jäämeren rata -hankkeen toteuttamisen nyt ja tulevaisuudessa. Kulttuuri ymmärretään lain säännöksissä (vrt. HE 132/2015 vp, HE 167/2014 vp) laajana käsitteenä niin, että sääntelyn katsotaan ulottuvan turvaamaan saamelaisten kulttuurimuotoa.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan omaksuman käytännön mukaan saamelaiskulttuuriin kuuluvat perinteisten elinkeinojen kuten poronhoidon, kalastuksen ja metsästyksen nykyaikaiset soveltamismuodot. Valiokunta on perustellut kantaansa sillä, että saamelaisten perusoikeussäännöksessä (PL 17.3 §) turvataan myös saamelaiskulttuurin kehittäminen (PeVL 38/2004 vp, ks. myös PeVL 1/2016 vp). Perustuslain 17.3 § on johdettu YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen (KP-sopimus) 27 artiklasta. KP-sopimuksen 27 artikla, luettuna yhdessä 1 artiklan kanssa, pitää sisällään kulttuurin heikennyskiellon eli toimenpide ei saa aiheuttaa huomattavaa haittaa alkuperäiskansojen kulttuurille. KP-sopimuksen täytäntöönpanoa seuraavan

ihmisoikeuskomitean tulkintojen mukaan alkuperäiskansan oikeuksien huomioimisessa ja täyttämässä on kyse valtion ja sen viranomaisten neuvotteluvollisuudesta, kokonaisvaltaisesta harkinnasta ja kumulatiivisten vaikutusten arvioinnista (HE 132/2015 vp). Kysymykseen liittyy myös KP-sopimuksen 1 artiklan 2 kohtaan sisältyvä määräys, jonka mukaan kansalta ei saa missään tapauksessa riistää sen omia elinehtoja. KP-sopimus on Suomessa voimassa lainsäätönsä. Sopimus ja sitä koskevat em. hallituksen esityksessä mainitut menettelyt koskevat siten myös maakuntakaavan valmistelua. Saamelaiskäräjät katsoo, että perustuslain 17 §:n 3 momentin sisältämä saamelaiskulttuurin heikentämiskielto estää Jäämeren radan rakentamisen, sillä rata heikentäisi Saamelaiskäräjien arvion mukaan saamelaiskulttuuria merkittävästi.

Jäämeren rata -hanke ei vain kosketa seitsemää kaavoitettavan alueen 11 saamelaispaliskunnasta, vaan se koskettaa myös saamelaisten kotipaikkoja ja perinteisiä asuintiloja. Jäämeren radan toteutus johtaisi yksittäisten saamelaisperheiden tai kokonaisten saamelaisyhteisöjen siirtämiseen pois asuinpaikoiltaan.

YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen 26 artiklan mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus perinteisesti omistamiinsa, hallussaan pitämiinsä tai muutoin käyttämiinsä tai hankkimiinsa maihin, alueisiin ja luonnonvaroihin. Alkuperäiskansoilla on oikeus omistaa, käyttää, kehittää ja hallita niitä maita, alueita ja luonnonvaroja, jotka ovat niiden hallussa perinteisen omistuksen tai muun perinteisen hallussapidon tai käytön perusteella tai jotka ne ovat muutoin hankkineet. Valtiot tunnustavat nämä maat, alueet ja luonnonvarat laissa ja suojelevat niitä lailla. Tässä tunnustamisessa on asianmukaisesti kunnioitettava kyseisten alkuperäiskansojen tapoja, perinteitä ja maanhallintajärjestelmiä.

Alkuperäiskansajulistuksen 8 artiklan mukaan alkuperäiskansoilla ja niihin kuuluvilla yksilöillä on oikeus siihen, ettei niitä pakkosulauteta eikä niiden kulttuuria tuhota. Valtiot ovat sitoutuneet tarjoamaan tehokkaat järjestelmät, joilla estetään ja hyvitetään:

- (a) toiminta, jonka tarkoituksena tai vaikutuksena on se, että alkuperäiskansoilta riistetään niiden koskemattomuus erillisinä kansoina tai niiden kulttuuriset arvot tai etninen identiteetti;
- (b) toiminta, jonka tarkoituksena tai vaikutuksena on alkuperäiskansojen tai niihin kuuluvien yksilöiden maiden, alueiden tai luonnonvarojen riistäminen;
- (c) kaikenlaiset väestön pakkosiirrot, joiden tarkoituksena tai vaikutuksena on jonkin alkuperäiskansojen ja niihin kuuluvien yksilöiden oikeuden loukkaaminen tai heikentäminen;
- (d) kaikenlainen pakkosulauttaminen tai -liittäminen;
- (e) kaikenlainen propaganda, jonka tarkoituksena on edistää alkuperäiskansoihin ja niihin kuuluviin yksilöihin kohdistuvaa rotusyrjintää tai etnistä syrjintää tai kehottaa siihen.

Alkuperäiskansajulistuksen 10 artiklan mukaan alkuperäiskansoja ei saa siirtää pakolla mailtaan tai alueiltaan. Alkuperäiskansoja ei saa asuttaa uudelleen ilman niiden vapaata ja tietoon perustuvaa ennakkosuostumusta eikä ennen kuin on sovittu asianmukaisesta ja oikeudenmukaisesta korvauksesta ja mahdollisuuksien mukaan paluumahdollisuudesta.

Edellä mainittujen YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen artiklojen pohjalta, Saamelaiskäräjät katsoo myös, että Jäämeren rata -hanketta ei voida toteuttaa, koska radan rakentaminen tulee tarkoittamaan saamelaisten ja muun väestön pakkosiirtoa.

FPIC-periaate (free, prior and informed consent), vapaan ja tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen periaate, on oleellinen Jäämeren ratahankkeessa saamelaisten osallisuuden kannalta. Ihmisoikeussopimuksia valvovat toimielimet ovat ilmaisseet, että tapauksissa, joissa toimenpiteet aiheuttavat merkittävää ja laaja-alaista haitallista vaikutusta alkuperäiskansojen kulttuurille ja perinteiselle maankäytölle, pelkkä konsultaatio ei riitä, vaan alkuperäiskansalta on saatava suostumus toimenpiteeseen. Neuvotteluilla alkuperäiskansojen kanssa on pyrittävä saamaan heiltä etukäteinen (ennen päätösten ja ratkaisevien tai peruuttamattomien toimien tekemistä), vapaa (ei pakotettu tai kiristetty) ja riittävään informaatioon (todenmukainen kuvaus koko hankkeesta ja sen mahdollisista vaikutuksista) perustuva suostumus suunnitelluille toimenpiteille. Saamelaiskäräjät huomauttaa, että ratahankkeelle ei ole saatu saamelaisyhteisöltä FPIC-periaatteen mukaista ennakkosuostumusta. Ennakollisen tietoon perustuvan suostumuksen periaate on kirjattu YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksen useaan artiklaan, mm. 19 ja 32. YK:n alkuperäiskansajulistus ilmaisee ihmisoikeussopimukseen tai tavanomaiseen kansainväliseen oikeuden perustuvan oikeustilan. Se myötävaikuttaa osaltaan kansainvälisen oikeuden ja ihmisoikeussopimusten tulkintojen kehittymiseen. Julistuksen antoi YK:n yleiskokous, joka on kansainvälisen oikeuden kehittymisestä vastaava YK:n pääelin. Monien eri vaikutustapojen kautta alkuperäiskansajulistuksen sisältö tunnustetaan nykyisin kansainvälisen oikeuden oikeudellisesti sitovaa sisältöä ilmaisevana. Se vaikuttaa esimerkiksi kansallisten perustuslakien ja muiden lakien soveltamisessa.¹

Saamelaiskäräjien havainto on, että ohjeellisella pääradan ratalinjauksella, ja siihen liittyvällä Jäämeren ratahankkeella on ollut jo suunnitteluvaiheessa suuria saamelaisten henkiseen hyvinvointiin liittyviä vaikutuksia. Ratasuunnitelmien aiheuttama epätietoisuus on jättänyt jälkensä jo koko saamelaiseen yhteisöön. Jäämeren ratahanke on selvitysten pohjalta osoittautunut kannattamattomaksi. Tämän vuoksi Jäämeren rata tulee poistaa maakuntaluonnoksesta. Jos Jäämeren rata jätetään maakuntakaavaan 20 vuodeksi, se jättää paikalliset/saamelaiset vahvaan epätietoisuuden varaan tulevaisuudestaan. Tämä haittaa ja vaikeuttaa saamelaisten elämää monin eri tavoin. Epätietoisuus saamen kansan sekä elinkeinojen tulevaisuudesta heikentää saamelaisen kulttuurin elinvoimaisuutta, ja vaikuttaa suoraan saamelaisen yhteisön hyvinvointiin negatiivisesti.

Esimerkiksi nuorilla ei ole tietoa, voivatko he jatkaa saamelaisten elinkeinojen parissa. Tämä aiheuttaa mm. lapsille ja nuorille ahdistusta ja pahoinvointia. Tämä voi lisätä nuorille kaventuneiden työllisyysmahdollisuuksien myötä vaaraa syrjäytymiseen ja juurettomuuden tunteisiin. Kaavaluonnos voi päinvastaisesta väitetysti kiihdyttää saamelaisten ja saamelaisnuorten poismuuttoa saamelaisten kotiseutualueelta. Tämä heikentää pohjaa mm. lakisääteisten palveluiden järjestämiseltä sekä saamenkielisten työntekijöiden rekrytointia. Näillä kaikilla on negatiivisia sosiaalisia vaikutuksia saamelaisille.

Saamelaiset ovat joutuneet vuosien saatossa monien eri muutosten kouriin. Uusiin toimintatapoihin ja malleihin on pyritty sopeutumaan, vaikka se ei ole ollut helppoa. Mm. Lokan ja Porttipahdan tekoaltaiden rakentaminen muutti ja vahingoitti alueen saamelaisten elämää. Koskaan aikaisemmin

¹ Martin Scheininin lausunto Saamelaiskäräjälain muutosta valmistelevalle toimikunnalle 12.3.2018, s. 3.

saamelaisten elinympäristöön, kieleen, yhteisöön tai perinteisiin elinkeinoihin ei ole kohdistunut samaan aikaan yhtä suurta uhkaa kuin nyt kaavaluonnokseen kirjattu Jäämeren rata halkoessaan kaikkien kolmen saamen kieliryhmän ydinalueita. Tämä uhka on yksi esimerkki siitä, kuinka vuosikymmeniä jatkunut kolonialistinen toimintamalli jatkaa elämistään. Jäämeren radan kaavas suunnitelma itsessään synnyttää uusia traumoja ja taakkasiirtymiä kolmelle sukupolvelle. Isovanhemmille, vanhemmille sekä heidän lapsilleen. Vaarassa ovat myös vielä syntymättömät sukupolvet. Jäämeren radan merkintä maakuntakaavaan ei ole kulttuurisesti tai eettisesti kestäväällä pohjalla.

Lopuksi todettakoon, että kokonaisvaltaisia Jäämeren radan vaikutuksia saamelaisille mm. sosiaalisten ja kulttuuristen vaikutusten arvioinnin suhteen ei ole tehty. Näin ollen, ilman tarkempia tutkimustuloksia ja vaikutusten arviointia, Jäämeren rataa ei voida sisällyttää maakuntakaavaan. Arvioitavaksi jäävät myös hankkeen mukanaan tuomat ilmastonmuutosta kiihdyttävät vaikutukset sekä vaikutukset Suomen kansalliseen turvallisuuteen. Jo pelkkään alustavaan suunnitteluun liittyvät avoimet kysymykset ja ongelmat osoittavat, ettei rataa voida merkitä maakuntakaavaan ohjeellisenakaan.

Saamelaiskäräjät huomauttaa, että hankkeen suunnittelija liikenne- ja viestintäministeriö on selvitystensä pohjalta päätenyt siihen, että Jäämeren rata -hanke on taloudellisesti kannattamaton, rahoituksellisia edellytyksiä ei ole ja että radan täysimääräinen hyödyntäminen kuljetusketjuna Keski-Eurooppaan saakka vaatisi muitakin laajoja hankkeita mm. Helsinki-Tampere -välisen rataosuuden kapasiteetin nostoa. Radan merkitsemiselle maakuntakaavaan ei ole tästäkään syystä perusteita.

2.2 400 kV voimajohto ja siihen liittyvät merkinnät: nollavaihtoehto

Saamelaiskäräjät näkee, että ohjeellista uutta voimajohtolinja merkintää (z/o) ei tule sisällyttää kaavaan ennen kuin asiassa on saatu saamelaisyhteisön ennakkollinen suostumus, joka on perustunut riittävään ja kattavaan tietopohjaan hankkeen vaikutuksista. Näiden tuominen maakuntakaavaan luonnosvaiheessa puutteellisten selvitysten ja ilman etukäteistä alkuperäiskansan suostumusta rikkoo alkuperäiskansaoikeuksia vastaan. Lisäksi, kaavan lainmukaisuus edellyttää alkuperäiskansaoikeuksia koskevien asioiden selvittämistä, varsinkin kun maakuntakaavan pohjalta voidaan edetä sekä rata-että voimajohtojen suunnittelussa.

Suunniteltu voimajohto ja sen vaatima maastokäytävä olisi massiivinen verrattuna nykyiseen suurjännitelinjaan. Se veisi poronhoidolta laidunalueita ja laajentaisi häiriövaikutusaluetta. Osin linja kulkisi kaava-aineistojen mukaan monin paikoin nykyisen suurjännitelinjan vieressä, jolloin niiden yhteisvaikutus laajenee sekä pinta-alallisesti että häiriövaikutuksiltaan; osin suunniteltujen linjauksien toteuttaminen koskettaisi uusia alueita, mm. halkaisten Kaldoaivin erämaa-alueen. Voimajohtolinjan suunnittelu, rakentaminen ja huolto lisäisivät oheisrakentamista (linjan vierellä tarvittaisiin luultavasti jonkinlainen tie) ja linjan alueella liikkumista. Merkittävää on, että Kaldoaivin erämaa-alueen erämaa-arvot ja tarkoitus heikentyvät voimalinjan rakentamisen vuoksi.

Hankkeen ja siihen liittyvien oheisvaikutusten voi arvioida toteutuessaan aiheuttavan merkittävää haittaa saamelaisten perinteisille elinkeinoille ja sitä kautta rikkoo alkuperäiskansa saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaiskäräjät on, kuten Utsjoen kunta ja alueen paliskunnatkin, jo aiemmin ilmaissut kielteisen kantansa linjaukseen. Haitta on merkittävä erityisesti saamelaiselle poronhoidolle. Huomiota kiinnittää mm. sijainti Skalluvaaran erotusaidan

välittömässä läheisyydessä. Saamelaiskäräjät ei ole löytänyt selvityksistä hankkeelle perusteita esimerkiksi Suomen sähkösiirron varmuuden kannalta tai Norjan puoleisia suunnitelmia, jotka vaatisivat voimajohdon rakentamisen. Perusteluina tässä, kuten Jäämeren ratahankkeessa, on ilmastonmuutos ja ns. vihreä energia. Ilmastonmuutoksen torjunta ei voi koostua siitä, että tuhotaan alkuperäiskansalle elintärkeitä maita ja heikennetään saamelaiselinkeinojen harjoittamisedellytyksiä.

Saamelaiskäräjät katsoo, että perustuslain 17 §:n 3 momentin sisältämä saamelaiskulttuurin heikentämiskielto estää 400 kV voimajohdon rakentamisen, sillä voimajohto toteutuessaan heikentäisi saamelaiskulttuuria merkittävästi. Ks. edellä 2.1.

2.3 Nellim-Paatsjoki –tie ja Koillisväylän datakaapeli

Saamelaiskäräjät vastustaa Mt 969 Nellim-Paatsjoki -tien ohjeellistakaan merkitsemistä Pohjois-Lapin maakuntakaavaan 2040. Saamelaiskäräjät huomauttaa, että kaava-alueella on olemassa olevan tieverkoston ylläpitämisen ja korjaamisen johdosta tarpeita, jotka pitäisi priorisoida. Lisäksi Saamelaiskäräjät katsoo, että perustuslain 17 §:n 3 momentin sisältämä saamelaiskulttuurin heikentämiskielto estää Mt 969 Nellim-Paatsjoki tien rakentamisen, sillä tie toteutuessaan heikentäisi saamelaiskulttuuria merkittävästi. Ks. edellä 2.1.

Koillisväylän datakaapeli on sijoitettu kaavaan ilman omaa tarkkaa sanallista kuvausta, joka sisältäisi mm. mitä reittiä sen olisi tarkoitus kulkea. Kartalla se katoaa useiden päällekkäisten kaavamerkintöjen alle. Kaavaselostuksessa kohdassa 6.1.5. mainitaan datakaapelin kulkevan Etelä-Suomesta Kirkkoniemeen. Aluekuvauksessa datakaapeli mainitaan hajamaininnoin, mistä voi päätellä, että se kulkisi Rovaniemi-Sodankylä-Ivalo-Inari-Kaamanen-Näätämö-Kirkkoniemi -reitillä. Saamelaiskäräjät katsoo, että datakaapeli voitaisiin merkitä kaavakarttaan korkeintaan ohjeellisena. Saamelaiskäräjät huomauttaa, ettei datakaapelin johdosta ole käyty minkäänlaisia keskusteluja Saamelaiskäräjien kanssa ja että Saamelaiskäräjille ei ole toimitettu datakaapelista minkäänlaisia tietoja, jotta Saamelaiskäräjien kannan muodostus datakaapeliin liittyen olisi edes mahdollista. Kaavaselostuksessa mainittu tukiasemarakennelmien sijoittaminen antaa ymmärtää, että kyseessä on suhteellisen isosta hankkeesta. Saamelaiskäräjät peräänkuuluttaa myös selvitystä hankkeen vaikutuksista Suomen turvallisuuteen.

2.4 Aluevarausmerkinnät (M-1, M-2, jne.) vaihtoehtoinen

Maakuntakaavaluonnoksessa vaihtoehtoisina merkintöinä metsätalous- ja poronhoitovaltaiselle alueelle on metsätalous-, matkailu- ja poronhoitovaltainen alue (M-2) sekä metsätalous-, matkailu- ja poronhoitovaltainen alue, jolla on erityistä ulkoilun ohjaamistarvetta (MU-2).

Kaavassa on osoitettu vaihtoehtoisena merkintänä M-2 alueet korvaamaan M-1 alueet. M-2 nostaisi matkailun tasavertaiseksi metsätalouden ja poronhoidon kanssa. Saamelaiskäräjät on tämän vaihtoehdon osalta ymmärtänyt, että monessa paliskunnassa poronhoidon toimintaedellytykset ovat jo nykyisellään heikentyneet. Näyttää siltä, että poronhoito ei kestä lisääntyvää, ohjaamattomasta matkailusta johtuvaa häiriötä ainakin Ivalon, Hammastunturin ja Muddusjärven paliskunnissa. M-1 > M-2 vaihtoehto kohdistuu myös Muotkatunturin ja Vätsärin paliskuntien alueelle. Sarmitunturin alue on erämaa-alueeksi nimetty ja sen suhteen Kolttien kyläkokous on todennut, että alueen luonteeseen sopisi jalkaisin patikointi. Ivalon paliskuntaa kohdistuu erityisen monia paineita ja sen näkemys onkin,

että matkailualueet on koko paliskunnan alueella rajattu tarpeettoman suuriksi kaavan tavoitteisiin nähden.

Saamelaiskäräjät yhtyy Kolttien kyläkokouksen näkemykseen myös siinä, että lailla säädetyt koltta-alue, saamelaisten kotiseutualue ja erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettu alue tulee katsoa kaava-alueella maankäytön järjestämisen perustaksi, jonka päälle muut mahdolliset maankäyttömuodot tulevat. Poronhoito tukeutuu M-1 alueisiin, Ms-1 alueisiin ja sitä hyödyttävät Se ja SL alueet, joista mitkään eivät kuitenkaan estä häiriötä aiheuttavaa maankäyttöä kuten kullanhuuhtontaa, soranottoa, moottorikelkkailua tms. Tästä syystä onkin erityisen tärkeää tarkastella miten M-merkinnät tukevat poronhoidon harjoittamista ja miten ne ohjaavat muuta maankäyttöä.

M-1 alueella Pohjois-Lapin kaava-alueella harjoitettavan metsätalouden kannattavuutta, ilmasto vaikutuksia sekä vaikutuksia saamelaiskulttuurin harjoittamisedellytyksiin tutkitaan parhaillaan. Inarin metsäkiistat näyttävät jo tällä hetkellä jopa tällaisen, näiden kahden päämaankäyttömuodon yhteensovittamisen olevan erittäin haasteellista. Maakuntakaavan aluevarausmerkinnän ollessa heikko ohjausväline kulloinkin kyseessä olevan aluevarauksen sisällä, usean päämaankäytön alueilla syntyy enemmän epäselvyyksiä ja sovittelupainetta. Esimerkiksi M-2 merkintä tarkoittaisi käytännössä sitä, että metsätalous-, matkailu- ja poronhoito jäävät selvittelemään välejäan keskenään ja MU-2 merkintä sitä, että erityistä ohjaamistarvetta muodostuisi koskien metsätalouden, matkailun, poronhoidon ja ulkoilun yhteensovittamista.

Maakuntakaavaluonnoksessa on osoitettu vaihtoehtoisena merkintänä Saariselän lähiympäristössä MU-2-alue eli metsätalous-, matkailu- ja poronhoitovaltainen alue, jolla on erityistä ulkoilun ohjaamistarvetta. Tämä merkintä korvaa voimassa olevan kaavan M-1/M-2-alueet ja MU-1-alueen. Kaavassa on osoitettu MU-2 muutosehdotuksena Inarin kunnalta. MU-2 nostaisi matkailun tasavertaiseksi metsätalouden ja poronhoidon kanssa alueilla, joilla on erityistä ulkoilun ohjaamistarvetta. Ivalon paliskunnan tällä osa-alueella, jota MU-2 ehdotus koskee eli vaihtoehtona MU-1 6041:lle olisi MU-2 6024, harjoitetaan myös laajalti koneellista kullanhuuhtontaa (Kakslauttasen ja Saariselän välillä, valtatie 4:n länsipuolella). Alueella on poronhoidon kannalta paliskunnan mukaan hankala häiriöalue ja voidaan siis todeta, että siitä koskien on huomattavaa maankäytön yhteensovittamisen epäselvyyttä ja maankäyttömuotojen ohjaamiseen liittyviä puutteita. MU-2 alueen ehdotetun laajennuksen sisällä on poronhoidon kannalta tärkeitä rakenteita ja toimintoja, joita tässä lausunnossa kuvataan tuonnempana. MU-2 merkintä lisäisi näitä epäselvyyksiä entisestään. Maakuntakaavalla ei pystytä ohjaamaan matkailutoiminnan mukanaan tuomaa liikennettä ja liikkumista moottorikelkoilla ja koiravaljakoilla yms.

Saamelaiskäräjät näkee, että matkailun kasvun ja/tai laajentumisen tulisi tapahtua vain jo olemassa olevilla matkailukeskusten alueilla, joissa väestöpohja hyötyy suoraan tai välillisesti matkailusta. Tässäkin kasvussa tulee ottaa huomioon hallittu ja vastuullinen sekä eettisesti kestävä kasvu. Matkailua, matkailuinfra kasvattamista ja/tai matkailijoiden päävirtaa ei pitäisi kohdistaa alueille, joissa ei olemassa olevalla perusinfraalla pystytäkään edes paikallisväestön tarpeita puhumattakaan, että sitä haluttaisiin vielä lisätä tai että matkailu tasavertaistettaisiin poronhoidon ja metsätalouden kanssa lähes koko Inarin kunnan alueella vrt. Alla oleva kappale. Saamelaiskäräjät esittää M-2 ja MU-2 merkintöjen ja alueiden poistamista maakuntakaavasta (kartta: Kaavaselostus s. 126 sekä M-2 selitys, s. 184).

Saamelaiskäräjät pitää hyvänä ja tervetulleena, että kaavaluonnokseen on sisällytetty uutena poronhoidon kannalta erityisen tärkeä alue/kohde/aita -merkintöjä (ph). Poroaidat ja -erotusaidat on olennaista saada näkyviin maakuntakaavakartalla. Ph-merkinnän selityksessä ja ph-merkintöjen aluekuvauksissa mainitaan myös, että poronhoidon kannalta erityisen tärkeille kohteille voi johtaa pitkiäkin porojen kuljetusreittejä. On kuitenkin niin, että jos porolaidunalueita ei kuljetusreittien ja poronhoidollisten aitojen ohessa turvata, jää aitarakenteiden suojele valitettavasti varsin merkityksettömäksi. Ajankohtainen esimerkki on Sakiaselän poroaita (ph 7333), jonka käyttö on viimeisen kymmenen vuoden aikana vaikeutunut huomattavasti muun maankäytön mm. kullanhoidon-alueiden muodostaman este- ja häiriövaikutuksen takia. Saamelaiskäräjät ehdottaakin uutta, paliskunta-kohtaista aluevarausmerkintää 'yhtenäisenä pysytettävä porolaidunalue' (pl) tukemaan ph-merkintöjä. Tällainen merkintä voisi paliskunnan sitä halutessa palvella poronhoidon ja muun maankäytön yhteensovittamista kaava-alueella. Tällä merkinnällä varmistettaisiin käytännössä maankäytön suunnittelussa saamelaiskulttuurin ja -elinkeinojen sekä poronhoidon kannalta merkittävien yhtenäisten alueiden säilyminen. Erityisesti suuren paineen alla toimivat saamelaisalueen paliskunnat, mutta myös muut paliskunnista voisivat tällaisen merkinnän turvin saada toivomaansa suoja- toimintaedellytyksilleen. Tällöin koko kaava-alueella koskeva suunnittelumääräys *"Maankäytön suunnittelussa on huolehdittava (...) saamelaiskulttuurin ja -elinkeinojen sekä poronhoidon kannalta merkittävien yhtenäisten alueiden säilymisestä."* näkyisi myös aluevarauksissa. Tämä edesauttaisi tasapainoittamaan sitä, että nyt käsillä olevassa kaavaehdotuksessa poronhoitoa koskevia aluevarauksia esitetään muutettavaksi useamman pääkäyttömuodon käsittäviksi.

2.5 Matkailu ja mv –alueet

Matkailun rooli maakuntakaavassa on keskeinen. Matkailun toivotaan edesauttavan Pohjois-Lapin elinvoimaisuuden säilymistä ja kykenevän jatkossakin hyödyntämään alueen kiistattomia kilpailuvaltteja (esim. puhdas luonto, saamelaiskulttuuri sekä perinteiset elinkeinot, kuten poronhoito). Kaavaehdotuksessa matkailualueita osoitetaan lisää, vaikkakin kaavassa on ollut tavoitteena tiivistää ja eheyttää matkailupalveluiden alueiden yhdyskuntarakennetta, jotta matkailupalveluiden alueita ei tarvitse laajentaa (s. 210-211).

Kaavaselostuksen mukaan matkailun vaikutuksia poronhoidolle ovat tilanteesta ja harjoitettavan matkailumuodosta riippuen poronhoitoa tukevia tai sitä haittaavia (matkailijoiden liikkuminen, moottorikelkkailu, porokolarit, koiratarhat, vetokoirien kohtaaminen, muut meluhaitat ja laidunalueenmenetykset vs. toimeentulomahdollisuuksia poronhoidolle esimerkiksi ohjelmapalvelutoimintana tai porotilamatkailuna). Moottorikelkkailu aiheuttaa vaikutusten arvioinnin mukaan haittoja poronhoidolle varsinkin kevättalvisin vaadinten kantoaikaan, kelkkailijamäärät kasvavat reittien virallistamisen ja ylläpidon paranemisen myötä.

Saamelaiskäräjät tukee matkailun ohjattua kehittämistä hauraassa pohjoisen luonnossa ja kulttuuriympäristössä ja on siksi julkaissut vastuullisen ja eettisesti kestävän saamelaismatkailun toimintaperiaatteet.^{2,3}

² <https://www.samediggi.fi/saamelaismatkailun-eettiset-ohjeet/>

³ https://www.samediggi.fi/wp-content/uploads/2018/11/Vastuullisen-ja-eettisesti-kest%C3%A4v%C3%A4n-saamelaismatkailun-toimintaperiaatteet_hyv%C3%A4ksytty_24092018-3.pdf

Matkailun ohjaaminen tarkoittaa myös maankäytön ohjausta siten, että turvataan puhdas luonto, saamelaiskulttuuri ja perinteiset elinkeinot, kuten poronhoito ja aitojen saamelaiskäsitöiden sisältävä perinteinen tieto. Olisi erinomaista, jos matkailutoimijat nostaisivat jo toimivilla alueilla laatua, jolloin vähemmällä luonnon kuluttamisella saataisiin samat tulot. Saamelaiskäräjät haluaa alleviivata, että silloin kun matkailua harjoitetaan alueilla, joissa on erittäin rajoittunut, huomattavasti pienemmälle väestömäärälle mitoitettu perusinfrastruktuuri ja pitkät välimatkat (esimerkiksi terveydenhuollon sekä keskussairaalan palveluihin) yhdistettynä arktisiin olosuhteisiin ja hauraaseen kulttuuriympäristöön, on matkailun järjestämisessä syytä kiinnittää erityishuomiota matkailutoiminnan vastuullisuuteen, eettiseen kestävytyteen ja turvallisuuteen. Erittäin ajankohtaista on etenkin matkailun ulkopuolisen väestön sosiaalisen ja kulttuurisen kantokyvyn arvioiminen alueilla, joissa on jo ilmennyt kantokykyjen ylittymistä, esimerkiksi talvisesongin aikana Inarin kirkonkylällä. Matkailu nykyisessä rajoittamattomassa ja hallitsemattomassa muodossa ei ole vastuullista eikä eettisesti kestävää paikallisista kulttuuri- ja luontoarvoista tai turvallisuusriskeistä tietämättömien matkailijoiden määrien kasvaessa jatkuvasti.

Kaavaselostuksessa todetaan, että *”Kansainvälisten matkailijoiden määrä on kasvanut viime vuosina merkittävästi. (...) Vuonna 2017 Lapissa oli 2,9 miljoonaa rekisteröityä yöpymistä. Pohjois-Lapissa Inari-Utsjoki-alueella oli 256 000, Saariselällä 203 000 ja Pyhä-Luostolla 64 000 yöpyjää. Ivalon lentokentän matkustajamäärä oli 211 000. Matkailun merkitys Lapin ja Pohjois-Lapin talouskehitykseen on erittäin merkittävä”* (s. 41) ja tuodaan esille vuodelle 2026 Lappiin ennustettua 10 miljoonaa rekisteröityä yöpymistä.⁴ Näistä 65 % olisi kansainvälisiä yöpyjiä, mutta *”rekisteröimättömien yöpymisten osuus Lapissa on tällä hetkellä jopa 2/3 kokonaisyöpymistä. Tätä arviota ei ole lisätty skenaariotarkasteluihin”*⁵. Inarin kunnan nettisivujen mukaan Inarin kunnassa asui vuonna 2018 vajaa 7 000 asukasta.⁶ Samaisen lähteen mukaan vuonna 2018 Inari – Utsjoen matkailualueella rekisteröityjä yöpymisiä oli seuraavasti: *”461 000 yöpymistä, josta Saariselällä 388 000 yöpymistä ja muualla Inarissa 173 000 yöpymistä”*⁷. Yllämainitun eli tämän hetkisen tilaston valossa Inarin kunnassa rekisteröidyt yöpymiset eli matkailijoiden määrä on 67-kertainen verrattuna Inarin kunnan paikallisväestöön nähden. Tässä luvussa on mukana vain rekisteröityjen yöpymisten määrä (huomioi aiempi kommentti rekisteröimättömistä matkailijoista). Etenkin talvisesongin matkailijamäärien hurjasta kasvusta aiheutuneen sosiaalisen sietokyvyn ylittymisen ja paikallisten lisääntyneen matkailuun liittyvän pahoinvoinnin ja huolestumisen johdosta Saamelaiskäräjät lähetti tiedustelun Inarin kunnalle koskien terveydenhuollon, pelastuspalveluiden ja poliisin resurssien lisäämistä suhteessa alati kasvaviin matkailijamääriin lokakuussa 2018. Lisäyksiä ei ole tapahtunut, vaan olemassa oleva perusinfrastruktuuri on paikallisväestön määrään suhteutettu. Lisäksi Utsjoelta on poistettu oma poliisi. Ivalon poliisin piiriin kuuluu siis myös Utsjoen kunta.

Ennen kuin matkailu saadaan hallituksi ja matkailijamäärät vastuullisesti ja eettisesti kestävästi suhteutetuksi olemassa oleviin resursseihin tai resursseja lisättyä vastaamaan kestävyden ja kantokykyjen rajoissa olevien matkailijoiden määrää, ei myöskään matkailuinfraa (esimerkiksi uusia hotelleja) tule rakentaa ja samalla pahentaa ilmastonmuutosta, johon matkailu vaikuttaa jo jatkuvasti mm. lisääntyvien hiilijalanjälkien (lisääntyvät lennot, yksityisautoilu ja moottorikelkkailu safarien

⁴ Lapin materiaalipankki, <https://www.lapland.fi/uploads/2017/01/lapin-matkailun-kasvuennuste.pdf>

⁵ Lapin materiaalipankki, <https://www.lapland.fi/uploads/2017/01/lapin-matkailun-kasvuennuste.pdf>

⁶ <https://www.inari.fi/fi/inari-info/tilastotietoa.html>

⁷ <https://www.inari.fi/fi/inari-info/tilastotietoa.html>

muodossa), lisääntyneen lumettamisen (marraskuun 2018 lumettomuudesta aiheutuneen paniikin) sekä esimerkiksi hiilinelujen muodossa, kuten jälkimmäisestä kaavaselostuksessa todetaan: ”*Metsät sitovat noin puolet Suomen hiilipäästöistä. Maankäytössä tapahtuva muutos metsästä rakennusmaaksi vapauttaa kertaluontoisesti hiiltä. Rakennetut alueet eivät myöskään toimi metsien tapaan hiilineluina*” (s. 225). Mikäli matkailu yritykset investoivat edelleen lisättäviin vuodepaikkamääriin, on se tie, josta on vaikea peruuttaa. Enemmän panostusta tarvittaisiin sesonkien tasaamiseen ja ympärivuotiseen toimintaan ja matkailijamäärien maksimimäärien hahmottamiseen ja niiden seurantaan korkeimman talvisesongin aikana. Kommentoitavalla kaava-alueella matkailun keskiössä ei tulisi olla volyymin kasvattaminen, vaan päinvastoin sen vähentäminen. Volyymien sijasta matkailussa tulisi keskittyä elämyksellisyyteen ja palvelujen laadulliseen kehittämiseen vastuullisella ja eettisesti kestäväällä tavalla.

Yhteenvetona todettakoon, että matkailuvarauksia ei pitäisi merkitä maakuntakaavaan niin kauan kuin nykyisten käytäntöjen mukainen hallitsematon ja kestävä matkailu on sallittua. Nykyiset hallitsemattomat matkailijamäärät eivät ole millään tasolla kestäväällä pohjalla, ei sosiaalisesti, ei kulttuurisesti, ei ekologisesti, eikä etenkin matkailun ulkopuolisen väestön näkökulmasta taloudellisen kestävyys tai kantokyvyn puitteissa. Matkailussa ei saisi koskaan keskittyä vain volyymiin ja sen kasvattamiseen. Matkailun tulee olla hallittua ja paikallisväestön sosiaalisen kestävyys ja sietokyvyn rajoissa. Kaava-alueelle ei haluta Venetsian, Barcelonan ja Berliinin kaltaista ylimatkailua, jolloin paikallisten sietokyvyn ylittyminen johtaa negatiivisiin ja jopa aggressiivisiin reagoiteihin matkailua sekä matkailijoita kohtaan, joka puolestaan johtaa negatiiviseen matkailuimagoon ja mahdolliseen vastuullisten ja eettisesti kestävästi toimivien matkailijoiden katoamiseen alueelta. Ylimatkailu ja sen määrittäminen tulee suhteuttaa paikallisväestön määrään sekä ennen kaikkea julkisten palveluiden määrään alueella. Saamelaisten kotiseutualueella ei ole varaa huonoon imagoon, kun lumivarmuuden puuttuminen osana ilmastonmuutosta uhkaa jo alueen matkailua, mutta etenkin saamelaiskulttuuria ja siihen olennaisesti liittyvän ympäröivän elinympäristön säilymistä tuleville sukupolville puhumattakaan paikallisyhteisöjen hyvinvoinnista.

Matkailun vetovoima-alueet Inarin kirkonkylän ja Inarijärven alueella sekä Saariselkä-Tankavaara välillä tulisi myös pilkkoa varsinaisiksi jo olemassa oleviksi vetovoimatekijäalueiksi, eikä yhdistää kartassa mainitulla tavalla (Kaavaselostus, s. 132).

mv 8402 matkailualue: Mutenia-Saariselkä-Ivalo

Saamelaiskäräjät esittää, että Mutenia-Saariselkä-Ivalon matkailualueita pienennetään olemassa olevien kylien/matkailukeskusten välittömään läheisyyteen. Matkailualue tulee pilkkoa erillisiin alueisiin siten, että 1) Vuotso-Tankavaara (ilman Muteniaa), 2) Kakslauttanen-Kiilopää-Saariselkä ja 3) Ivalo muodostavat omat matkailualueensa. Saamelaiskäräjät perustelee tätä mm. sillä, että Mutenia on suljettu kylä, että Vuomaselän erotusaita ja poroteurastamo ovat Tankavaaran ja Kakslauttanen välillä ja että Moitakurun erotusaita sekä ph 7405 -kohde ovat Saariselän ja Ivalon välillä. Lisäksi Saariselän matkailualue ei saisi levitä, koska se muodostaa jo nyt suuren häiriöalueen ja on yhdessä lännessä olevien kullanhuhdonta-alueiden kanssa suuri saamelaisten perinteisten elinkeinojen kanssa kilpaileva maankäyttäjät. Saamelaiskäräjät katsoo, että olemassa olevia matkailualueita välittömien lähiympäristöineen tulee keskittää sen sijaan, että matkailu leviäisi suuremmalle alueelle. Mikäli matkailutoiminta alueella laajenee entisestään niin matkailijamäärien kuin alueen osalta, sillä on vaikutuksia sosiaaliseen kestävyys ja siten erityisesti kalastukseen, metsästykseseen ja

poronhoitoon. Saamelaiskäräjät muistuttaa, että alue on ensisijaisesti vakituisesti alueella asuvan väestön, niin saamelaisen kuin suomalaisen, lähinautinta-alueetta. Saamelaiskäräjät huomauttaa, että monet kylät kaavoitettavalla alueella ovat muuttumassa esimerkiksi loma-asutuksen lisääntymisen myötä. Tämä tuo mukanaan saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamiseen sosiaalisia paineita, kun loma-asukkaat eivät esimerkiksi tunne tai kunnioita saamelaista tapaoikeutta.

mv 8404 matkailualue: Inarijärvi

Saamelaiskäräjät esittää, että Inarijärven matkailualueita pienennetään olemassa olevien kylien/matkailukeskusten välittömään läheisyyteen. Matkailualue tulee pilkkoa erillisiin alueisiin siten, että 1) Nellim ja 2) Inari-Riutula muodostavat omat matkailualueensa. Saamelaiskäräjät perustelee tätä mm. sillä, että pilkkomisella turvataan Hammastunturin, Ivalon ja Muddusjärven paliskuntien laidunalueet pirstaloitumiselta. Saamelaiskäräjät huomauttaa, että Inarijärven ranta-alueella, erityisesti Inarin kirkonkylän ympäristössä voidaan puhua sosiaalisen kestävyuden näkökulmasta ylimatkailusta. Tällöin tulee tarkkailla alueen kohteiden kulumista tms., ja toimeenpanna välittömiä toimenpiteitä niiden säilymiseksi. Saamelaisten kulttuuriperintökohteiden matkailunähtävyysskäyttöön tulee kiinnittää huomiota. Ukonsaaren (maV 5930 seitapaikat: Ukonsaari) eroosio on silmin nähtävissä ja tulisi harkita suojelutoimenpiteitä saaren luontoympäristön suojelemiseksi. Samoin Pielpajärven kirkolla (SR1 3030) vierailevat ovat piirtäneet, kirjoittaneet sekä kaivertaneet puumerkkejään yms. kirkon seiniin ja muihin rakenteisiin ja tulisi harkita kirkkoa suojaavia toimenpiteitä. Saamelaiskäräjät katsoo, että olemassa olevia matkailualueita välittömien lähiympäristöineen tulee keskittää sen sijaan, että matkailu leviäisi suuremmalle alueelle. Mikäli matkailutoiminta alueella laajenee entisestään niin matkailijamäärien kuin alueen osalta, sillä on vaikutuksia sosiaaliseen kestävyteen ja siten erityisesti kalastukseen, metsästyksen ja poronhoitoon. Saamelaiskäräjät muistuttaa, että alue on ensisijaisesti vakituisesti alueella asuvan väestön, niin saamelaisen kuin suomalaisen, lähinautinta-alueetta. Saamelaiskäräjät huomauttaa, että monet kylät kaavoitettavalla alueella ovat muuttumassa esimerkiksi loma-asutuksen lisääntymisen myötä. Tämä tuo mukanaan saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamiseen sosiaalisia paineita, kun loma-asukkaat eivät esimerkiksi tunne tai kunnioita saamelaista tapaoikeutta.

rm matkailukohteeksi: Lemmenjoen kylä

Saamelaiskäräjät esittää, että Lemmenjoen kylä merkitään matkailukohteeksi rm Lemmenjoki -merkinnällä kylän ollessa matkailun kannalta merkittävä kohde kaava-alueella.

2.5 Muita merkintöjä koskevat ehdotukset

maV 5934 -merkintä Repokairan ja Lemmenjoen alueen saamelaisasutus ja kullankaivajayhdyskunta on ennen ollut kahtena erillisenä merkintänä ma5936 ja ma5934. Käsillä olevassa kaavaesityksessä maV 5934 -merkinnällä on kolme kohdetta 1) Lemmenjoen kullankaivajayhdyskunta, 2) Lisman kylä ja 3) Kaapin Jouni[n tila]. Saamelaiskäräjät esittää, että alueet merkitään maakuntakaavaan kolmena erillisenä merkintänä.

ats 449 Inari (saamelaiskulttuurin ja hallinnon keskuskylä) Inarin kirkonkylällä voidaan puhua sosiaalisen kestävyuden näkökulmasta ylimatkailusta. Saamelaiskäräjät esittää, ettei tällöin alueen loma-asutuksen edellytyksiä tule kehittää. Mikäli Inaria halutaan kehittää saamelaisten hallinnon ja kulttuurin keskuksena, tulisi panostaa vakituisen asutuksen rakennusedellytyksiin.

3. Vaikutusten arviointi

Kaavaselistuksessa tulee perustella tehdyt kaavaratkaisut ja ehdotetut vaihtoehdot.⁸ Kappaleissa koskien ihmisten elinoloja ja elinympäristöä käsitellään kaavaratkaisujen vaikutuksia poronhoitoon sekä erillisessä kappaleessa vaikutuksia saamelaiskulttuuriin. Poronhoito nojaa M-1 ja Ms-1 merkintöihin sekä SL ja Se -merkintöihin. Saamelaiskäräjät muistuttaa, että näillä merkinnöillä osoitetut alueet eivät ole poronhoidon kannalta rauhoitettuja. Paliskuntien ja Metsähallituksen sopimuksin sekä erämaa-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmin voidaan poronhoidon harjoittamista tukea. Luontaistalousalueen avulla tuetaan kaikkia luontaistalouden muotoja. Kuten jo todettu, kullanhuhdontatoimintaa, joka keskittyy Lapin, Ivalon, Sallivaaran ja Hammastunturin paliskuntien alueelle ei näillä merkinnöillä kyetä ohjaamaan.

Paliskuntakohtainen vaikutusten tarkastelu ei huomioi M-2 ja MU-2 alueiden mahdollista lisäkuormitusta kyseisten paliskuntien alueilla. Lapin paliskunnan osalta vaikutusten arviointi osoittaa korkeaa olemassa olevaa häiriötilaa, jota edelleen kuormittaisivat päärata- ja voimajohtohankkeet. Paliskunnan alueelle olisi suotavaa saada selkeästi ainoastaan poronhoitoa varten rauhoitettuja alueita siten, että ne kattavat kaikki vuodenvaihtojen laiduntyypit.

Paliskuntakohtaista vaikutusten arviointia tulee jatkaa selvittämällä, mitä paliskunnan poronhoidon kannalta tärkeitä alueita laidunten poistumat ja häiriötekijät koskevat, vaikutusten arviointiin kuuluu myös arvioida esitettyjen vaihtoehtojen paremmuutta.

Kaavaselistuksen kappaleessa Vaikutukset saamelaiskulttuuriin kuvataan osuvasti saamelaisen kulttuurin ilmausten moninaisuutta ja luontosidonnaisuutta; perinteistä tietoa hyödynnetään elinkeinojen, taiteen ja käsityön nykyaikaisissa harjoittamisen muodoissa.

Kaavaselistuksen mukaan merkittävät vaikutukset saamelaiskulttuuriin muodostuvat vaikutuksista saamelaiselinkeinojen harjoittamiseen ja maisemaan (s. 228), joka siis on tulkittava selostuksen mukaan siten, että maisema on se luonto- ja kulttuuriympäristö, jotka muodostavat saamelaiskulttuurin perustan⁹. Maakuntakaavassa osoitettu pääradan linjaus vaihtoehtoiseen aiheuttaisi kaavaselistuksen mukaan hankkeena toteutuessaan merkittäviä haitallisia vaikutuksia saamelaisten kotiseutualueella ja kolttu-alueella harjoitettavaan poronhoitoon. Poroja häiritsevien maankäyttömuotojen (lähinnä luonnonympäristö muuttavat ja meluavat toiminnot) vaikutukset poronhoitoon on vaikutusten arvioinnissa tunnistettu hyvin. Kaavaselistus toteaa, että pääratahankkeen toteutuessa sen vaikutukset koostuisivat laidunalueenmenetyksistä, porokuolemista, radan estevaikutuksesta, laidunalueiden kulumisesta, laidunkiertomuutoksista sekä melu- ja värinäähäiriöistä. Vaikutusten arviointi kuvaa edelleen, että toteutuessaan Jäämeren rata halkoo paliskuntia, pienentää ja pirstoo porojen laidunalueita, muuttaa laidunkiertoa ja aiheuttaa porokuolemia aitaamattomilla alueilla. Kaavaselistuksen mukaan radan aitaamisella on vaikutuksia poronhoitoon: aidattu rata muodostaa liikkumisesteen ja halkaisee poronhoitoalueita entisestään, kun taas aitaamattoman radan myötä porokuolemien määrä lisääntyy. Edelleen vaikutusten arviointi toteaa, että aidattu ratalinja voi muuttaa laidunkiertoa ja pakata poroja aita-alueille, mikä lisää laidunmaiden kulumista näillä alueilla. Radan rakentamis- ja toimintavaiheessa voi aiheutua melu- ja

⁸ Jääskeläinen & Syrjänen 2014. Maankäyttö- ja rakennuslaki.

⁹ Magga & Ojanlatva 2015: Ealli biras – Elävä ympäristö.

tärinähaittoja, mikä pelästyttää poroja ja vaikeuttaa porojen liikkumista. Radan rakentaminen voi myös aiheuttaa kerrannaisvaikutuksia lisääntyneen liikenteen ja maa-ainesten oton muodossa muualla paliskuntien alueilla, josta voi koitua mm. meluhäiriötä, laidunalueumenetyksiä ja porokuolemia. Näiden kaltaisten merkittävien vaikutusten takia pääradan toteuttaminen rikkoisi saamelaisten oikeuksia ja sen vaatimat vahinkojen ennaltaehkäisy- ja korvaustoimenpiteet tullevat kalliiksi.

Lisäksi selostuksessa todetaan, että haitallisia vaikutuksia voi kohdistua myös saamelaisten harjoittamaan metsästykseseen ja kalastukseen. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan radalla olisi vaikutuksia kaikkiin saamelaisten perinteisiin elinkeinoihin – poronhoitoon, kalastukseen, metsästykseseen, keräilyyn sekä saamelaiseen käsityöhön niiden uudenaikaisine harjoittamisen muotoineen. Saamelainen poronhoito perustuu laajoihin ja yhtenäisiin laidunalueisiin ja siten radalla tulisi olemaan erityisen suuret vaikutukset poronhoidolle. Vaikutuksia aiheutuu kuitenkin myös vesistövaikutusten kautta saamelaisten oikeudelle harjoittaa perinteisenä elinkeinonaan kalastusta. Niin ikään rata muuttaisi riistaeläinten elinympäristöä ja vaikuttaisi metsästyksen harjoittamiseen. Saamelaiskäräjät katsoo, että tulisi myös selvittää, jäsikö ratalinjan alle saamelaisten perinteisiä ravintokasvien ja saamen käsityöhön käytettävän materiaalin keräilypaikkoja. Tämä on hyvin todennäköistä, joten kaavaselostukseen tulisi lisätä myös vaikutukset keräilyyn ja saamenkäsityöhön. Saamelaiskäräjät huomauttaa jälleen, että edellä mainittujen saamelaiskulttuuriin kohdistuvien konkreettisten ja merkittävien heikentävien vaikutusten johdosta Jäämeren radan toteuttamiselle ei ole edellytyksiä perustuslain saamelaiskulttuurin heikentämiskiellon vuoksi.

Lisäksi kaavaselostuksessa arvioidaan poronhoitoon toteutuessaan merkittävästi vaikuttavaksi hankkeeksi 400 kV ohjeellinen voimajohtolinjaus. Voimajohdon vaikutukset koostuisivat johtolinja-alueiden kasvillisuusmuutoksista, laidunmuutoksista, rakentamisvaiheen aitarakenteiden muutoksista ja muista poronhoitajien työtä lisäävistä muutoksista. Näiden hyvin tunnistettujen vaikutusten lisäksi on muualta tietoa porojen välttämiskäyttäytymisestä voimajohtolinjojen ympäristössä, jotka johtunevat voimajohtojen sirinästä ja ujelluksesta tuulisella säällä. Vaikka esimerkiksi voimajohtolinjoilla laitumet ja niiden metsän reuna-alueet eivät ole kokonaan pois porojen käytöstä, niiden kasvillisuus muuttuu, mikä voi muuttaa porojen laiduntamista. Voimajohdon rakentamisen ja kunnossapidon aikana aitoihin voidaan joutua tekemään aukkoja ja veräjiä alueelle liikkumisen tai itse rakenteen vuoksi. Veräjät lisäävät aina poronhoitajien työtä, sillä niiden kiinnipysymisestä etenkin paliskuntien rajalla täytyy huolehtia. Mikäli reitillä on teitä tai moottorikelkkajälkiä, porot voivat lähteä kulkemaan niitä pitkin vääriin suuntiin. Vaikeiden alueiden (voimajohtoaukea, tie, jäljet) kautta kuljetettaessa työvoimaa tarvitaan enemmän. Ylimääräinen työ lisää kustannuksia ja vaikuttaa elinkeinon kannattavuuteen.

Maakuntakaavaluonnos näyttäisi jakavan Pohjois-Lapin kahteen vyöhykkeeseen, joko kehitys- tai suojeluvyöhykkeisiin. Saamelaiskäräjät kyseenalaistaa, onko tällainen kestävä kehityksen mukaista alueella, jolla luontaistaloutta harjoitetaan tunnetusti laajalti ja jolle rakennustyömaa- ja kaivosteollisuustyöpaikat tuovat vain muutaman vuoden tai vuosikymmenen hyödyn. Kaavaratkaisuilla edistetään luontosuhteen katkeamista ja luontokokemuksen siirtymistä visuaaliseksi junan ikkunasta katsomiseksi. Tätä ajatustapaa ilmentää myös kuvaus siitä, että luonnonsuojelu- ja erämaa-alueet ylläpitävät alueen *luonnontilaisuutta* ja *rajoittavat muun muassa rakentamista* ja että ma/maV -merkinnät ja arvokkaat harjualueet tai muut geologiset muodostumat -merkinnät edistävät

alueen *nykytilanteen ylläpitämistä ja maiseman säilymistä*. Saamelaiskulttuurille on sitä vastoin tärkeää pystyä kehittämään perinteisiä elinkeinojaan ja elämänmuotoaan kuten tähänkin asti. Saamelaiskäräjät haluaakin tähdentää, että se ei aja Pohjois-Lapin museoimista, vaan luonnonympäristön kestävästä käytöstä, mistä saamelaisilla on kokemusta pitkältä ajalta.

Kaavaselostuksessa laitetaan useassa kohdassa painoa sille, että kaavaluonnoksessa ”osoitetaan” saamelaisten kotiseutualue ja koltta-alue sekä erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettu alue. Saamelaiskäräjät toteaa, että nämä merkinnät eivät ole Lapin liiton kaavaratkaisuja, vaan tulevat suoraan lainsäädännöstä, joka on voimassa riippumatta siitä, onko kaavoittaja piirtänyt kyseiset alueet kartalle vai ei. Samoin kaavaselostuksessa saamelaiskulttuurivaikutuksia arvioitaessa otetaan luonnonsuojelu- ja erämaa-aluemerkinnät kaavoittajan aloitteellisuutta osoittaviksi merkinnöiksi, jotka ”suoraan tai välillisesti edistävät sekä ylläpitävät poroelinkeinojen toteuttamista” (s. 229). Saamelaiskäräjät muistuttaa, että kaavoittaja yleensä ensimmäisenä merkitsee nämä alueet kaavapohjaan, koska niitä ei voi vapaasti sijoitella aluetaloudellisten intressien mukaan. Voidaan lisäksi todeta, että esimerkiksi kaivosviranomaisen myöntää kullanhuuhtontalupia erämaa- ja Natura 2000 -alueille, vaikka Saamelaiskäräjät ja paliskunnat ovat tuoneet ilmi kullanhuuhtontatoiminnalla olevan saamelaiskulttuurin mukaisen poronhoidon harjoittamista haittaavia vaikutuksia, lisäksi koneellisen kullanhuuhtonnan vesistövaikutukset heikentävät kalaston elinympäristöjä ja koskettavat siten saamelaisten perinteisen elinkeinojen, kalastuksen harjoittamista.

Kaavaselostuksessa on hyvin tunnistettu suunnitteluvaiheessakin olevan hankkeen psykososiaaliset vaikutukset saamelaisten perinteisille elinkeinoille ja siten saamelaiselle kulttuuriperintöyhteisölle ja saamelaiskulttuurille. Saamelaiskäräjien havaintokin on, että Jäämeren ratasuunnitelmien aiheuttama epätietoisuus on jo jättänyt jälkensä koko saamelaiseen yhteisöön ja se itsessään synnyttää uusia traumoja ja taakkasiirtymiä. Jos ja kun Jäämeren rata tulee maakuntakaavaan sen kattamaksi kahdeksikymmeneksi vuodeksi, paikalliset/saamelaiset tulevat elämään vahvan epätietoisuuden vallassa koskien tulevaisuuttaan. Esimerkiksi nuorilla ei ole tietoa, voivatko he jatkaa saamelaisten elinkeinojen parissa. Tämä voi aiheuttaa ahdistusta ja pahoinvointia ja lisätä kaventuneiden työllisyysmahdollisuuksien myötä nuorien vaaraa syrjäytymiseen ja juurettomuuden tunteisiin. Maakuntakaavassa osoitetaan saamelaisten näkökulmasta uhkakuvia aiheuttavia aluevarauksia ja kehittämisperiaatteita (voimajohto, epäselvä matkailun kehittäminen, Jäämeren käytävä). Epäselvän uhan muodostaman epävarmuuden vuoksi tällaisilla merkinnöillä on ilman ennakkoneuvottelua toteutettuna selkeästi ei-toivottuja vaikutuksia nuoriin poronhoitajiin ja elinkeinojen kehittämisnäkyymiin. Saamelaiskäräjät toteaa, että vaikutusten arviointien mukaan kaavalla on pääosin poronhoidon ja muutoinkin saamelaiskulttuurin toimintaedellytyksiä heikentäviä vaikutuksia. Maakuntakaavoituksen tehtävänä on mm. ratkoa valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden keskinäisiä ristiriitoja ja selvittää kyseessä olevan kaava-alueen erityispiirteistä johtuvia kysymyksiä. Poronhoidon ja saamelaiseen kulttuuriin ja elämänmuotoon kuuluvan maankäytön osalta intressien yhteensovittaminen näyttäisi jääneen lakisääntöisten alueiden merkitsemiseen ja ph-merkintöjen tuomiseen. Jälkimmäinen on uusi ja myönteinen kaavan sisältöä parantava asia, mutta ei näyttäisi riittävän turvaamaan alempiasteisen ja muun suunnittelun ohjaustavoitetta – varsinkaan matkailutoiminnan osalta.

Erillisenä liitteenä oleva vaikutustenarviointitaulukko ilmentää hyvin tehtyjen selvitysten kokonaisvaltaisen tarkastelun puutteellisuutta, mm. saamelaiskulttuurisarakkeen osalta.

Saamelaisten ajatellaan kokevan saamelaisten kotiseutualue periferiana ja pitävän erityisen tavoiteltavana kaupunkimaista elinympäristöä. Jääkin hyvin avoimeksi, millä lailla vaikutustenarviointitaulukossa esitetyt asiat perustuvat selvityksiin. Matkailun kehittämisen nähdään voivan auttaa saamelaiskulttuurin ylläpitoa, mikä on ensinnäkin kummalliselta kuulostava muotoilu, (esim.: voi edistää saamelaismatkailun harjoittamista tms.), ja toiseksi ei näyttäisi perustuvan saamelaisilta tiedusteltuihin mielipiteisiin.

Maakuntakaavan valmisteluaineistossa olevan vaikutusten arviointitaulukon sivulla 12 Jäämeren käytävä -merkinnän todetaan parantavan alueen saavutettavuutta ja matkailuelinkeinoa. Saamelaiskäräjät toteaa, että merkintä ei millään tavalla paranna saamelaismatkailua, vaan sitä vastoin heikentää puhtaaseen luontoon perustuvan saamelaismatkailun harjoittamisedellytyksiä muun muassa ympäristö-, maisema-, vesistö- ja meluvaikutustensa kautta. Kaavaselostuksessa todetaan sivulla 41, että kaava-alueella keskeinen matkailun vetovoimatekijä on puhdas ja kaunis luonto. Niin ikään vaikutusten arviointitaulukon sivulla 12 merkinnän todetaan parantavan liikkumismahdollisuuksia ja liikenneturvallisuutta. Ratahankkeen matkailua koskevan raportin mukaan Jäämeren radalla kuljetettaisiin vain vähäisissä määrin henkilömatkustajia, joten se ei merkittävästi paranna alueen saavutettavuutta paikallisten tai matkailijoiden näkökulmasta. Näin ollen merkintä ei merkittävästi paranna liikkumismahdollisuuksia alueella vaan ainoastaan Lapin luonnonvarojen saavutettavuutta. Poronhoito ja luontaistalous laajemmin ovat Pohjois-Lapin alueella tärkeitä, ja kestäviä, elinkeinon muotoja. Rakennusalan ja teollisuuden työpaikat eivät välttämättä automaattisesti paranna ihmisten elämänlaatua, terveyttä ja viihtyvyyttä.

4. Täydennys ehdotuksia kaavaselostukseen

Kappale saamelaisista 2.2.1 on kattava ja tuo esiin saamelaisen kulttuurimuodon erityispiirteet. Saamelaiskäräjät esittää selvennyksen vuoksi seuraavaa täydennystä kappaleeseen 2.2.1, sivulle 26 kohdan "...harjoittaman kulttuurin tavat ja muodot." jälkeen: YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen (KP-sopimus) 27 artikla, luettuna yhdessä 1 artiklan kanssa, pitää sisällään kulttuurin heikennyskiellon eli toimenpide ei saa aiheuttaa huomattavaa haittaa alkuperäiskansojen kulttuurille. KP-sopimuksen täytäntöönpanoa seuraavan ihmisoikeuskomitean tulkintojen mukaan alkuperäiskansan oikeuksien huomioimisessa ja täyttämässä on kyse valtion ja sen viranomaisten neuvotteluvollisuudesta, kokonaisvaltaisesta harkinnasta ja kumulatiivisten vaikutusten arvioinnista (HE 132/2015 vp).

2.3.6. Luontaistalous -kappaletta Saamelaiskäräjät pyytää tarkistettavan poronhoitoa koskevan sanaston osalta siten, että käytettäisiin esimerkiksi vain lainsäädännön mukaista termistöä, useimmiten poronhoito, sekä Paliskuntain yhdistyksen lisäksi käyttämään porotalous, esimerkiksi s. 41 esiintyvän poronhoitoelinkeinojen ekonomian sijasta.

2.3.9 Julkiset palvelut -kappaletta Saamelaiskäräjät ehdottaa täydennettäväksi saamen kielilain ja saamenkielisten sote-palveluiden osalta seuraavasti, esimerkiksi virkkeen "Sote-palveluiden järjestäminen...maakuntien vastuulle." jälkeen sivulle 43.

Saamelaisten kotiseutualueen kunnissa, joihin luetaan Inari, Utsjoki, Enontekiö ja Lapin paliskunnan alue Sodankylän kunnan alueella, on voimassa saamen kielilaki. Saamelaisilla on oikeus käyttää saamen kieltä viranomaisissa asioidessaan. Saamen kielilain mukaan viranomaisen tulee

toiminnassaan oma-aloitteisesti huolehtia siitä, että saamen kielilain turvaamat kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä. Saamelaisten kotiseutualueella viranomaisella on saamen kielilain mukaan erityinen velvollisuus huolehtia julkisten palvelujen saatavuudesta saamen kielellä.

Saman kappaleen koulutusta käsittelevän jakson lopuksi ehdotamme täydennykseksi seuraavaa:

Pohjoissaamenkielistä perusopetusta järjestetään kaava-alueella Utsjoella, Inarissa ja Vuotsossa. Inarissa järjestetään myös inarin- ja koltansaamenkielistä perusopetusta. Kolmannen asteen koulutusta on järjestetty kaava-alueella etäopetuksena yhteistyössä Oulun yliopiston Giellagas-instituutin ja Saamelaisalueen koulutuskeskuksen yhteistyönä erilaisten hankkeiden muodossa.

Suomessa puhutut kolme saamen kieltä ovat kaikki uhanalaisia, inarinsaame ja koltansaame erityisen uhanalaisia, ja niiden säilymisen, kehittämisen ja elvyttämisen eteen tehdään paljon mm. kielipesätoiminnan muodossa. Kaavaselostuksessa olevaa mainintaa (s. 229) tulisi täydentää, koska nyt viitataan vain koltta-alueeseen ja koltansaamen kieleen.

5. Osallistumis- ja arviointisuunnitelman täydennys ja vuorovaikutus jatkossa

Maakuntakaavan valmisteluun liittyen on pidetty saamelaiskäräjälain 9 §:n mukainen neuvottelu 16.10.2018, jolloin Saamelaiskäräjät toimitti täydennys- ja muutosehdotuksia kaava-aineistoihin. Nämä on osittain huomioitu nyt käsillä olevassa kaavaluonnoksessa. Saamelaiskulttuuryöryhmän kokoukset (29.5.2018, 16.8.2018 11.9.2018, 25.9.2018, 30.10.2018, 16.11.2018 ja 7.1.2019) ovat tuottaneet esityksiä esimerkiksi luonto- ja maisemaselvityksen muuttamiseksi. Työryhmän työskentely on päättynyt, koska se katsoi, ettei sillä ole edellytyksiä toteuttaa sille osoitettua tehtävää arvioida kaavan vaikutuksia saamelaiskulttuuriin Pohjois-Lapin maakuntakaavaluonnoksen 2040 sisältäessä kaksi aluevarausta hankkeille, jotka ovat mittakaavaltaan poikkeuksellisen suuria ja laajakantoisia; Jäämeren ratalinjaus ja 400 kilovoltin voimalinja.

Saamelaiskäräjien esitykset tarvittaviksi lisäselvityksiksi

Jäämeren käytävä ja -rata linjausvaihtoehtoineen voivat kohdistua saamelaisten kotipaikkoihin ja perinteisiin asuintiloihin, mikä tulee selvittää, kuten myös se, aiheuttaisiko merkinnän mukaisten hankkeiden toteuttaminen saamelaisperheiden tai kokonaisten saamelaisyhteisöjen poissiirtämisen. YK:n alkuperäiskansajulistuksen 10 artiklan mukaan alkuperäiskansoja ei saa siirtää pakolla mailtaan tai alueiltaan. Alkuperäiskansoja ei saa asuttaa uudelleen ilman niiden vapaata ja tietoon perustuvaa ennakkosuostumusta eikä ennen kuin on sovittu asianmukaisesta ja oikeudenmukaisesta korvauksesta ja mahdollisuuksien mukaan paluumahdollisuudesta.

Samassa yhteydessä tulisi myös selvittää yleispiirteisesti, minkälaista kasvillisuutta voisi jäädä ratalinjan alle ja voisiko vaikutuksia kohdistua saamelaisten perinteisten ravinto- ja lääkekasvien kasvupaikkoihin ja saamen käsityöhön käytettävän materiaalin keräilypaikkoihin. Tämä on hyvin todennäköistä, joten kaavaselostukseen tulisi lisätä myös vaikutukset keräilyyn ja saamenkäsityöhön.

400 kV voimajohtolinjauksesta koitua poronlaidunalueiden poistuma ja porojen kulkureitteihin kohdistuvat estevaikutukset tulisi kartoittaa määrällisesti ja laadullisesti sekä samoin myös voimajohton ja muiden linjojen (olemassa oleva sähkönsiirtolinja, valtatie 4 ja ehdotettu ratayhteys) yhteisvaikutuksena koitua porolaidunten poistuma ja porojen kulkureitteihin kohdistuvat

esteivaikutukset. Poromiesten työympäristöön kohdistuvat muutokset kuten matkat poronhoitotöihin tulee arvioida.

Paliskunta kohtaista vaikutusten arviointia tulee jatkaa selvittämällä, mitä paliskunnan poronhoidon kannalta tärkeitä alueita laidunten poistumat ja häiriötekijät koskevat, vaikutusten arviointiin kuuluu myös arvioida esitettyjen vaihtoehtojen paremmuutta.

Mikäli Jäämeren käytävän suunnitelmat arktisen alueen luonnonrikkauksien hyödyntämiseen toteutuvat, niillä on merkittäviä ja laajakantoisia vaikutuksia ilmastonmuutoksen etenemiseen, ympäristöön, maisemaan ja siten saamelaiskulttuuriin. Näitä vaikutuksia ei ole arvioitu vielä missään prosessissa.

Jatkokäsittely

OAS:n mukaan seuraava saamelaiskäräjälain 9 §:n mukainen neuvottelu on tarkoitus pitää täydentävien selvitysten ja kaavaehdotuksen laatimisen loppuvaiheessa syyspuolella v. 2019. Saamelaiskäräjät näkee neuvottelun välttämättömäksi, koska maakuntakaavaan sisältyvät merkinnät mahdollistavat sellaisten hankkeiden suunnittelun ja toteuttamisen, jotka olennaisesti voivat heikentää saamelaisen kulttuurimuodon edellytyksiä. Saamelaisten itsemääräämisoikeuden kannalta katsottuna on olennainen loukkaus, että saamelaisten oikeuksiin kohdistuu vakava uhka viranomaisten suunnitelmien taholta, eikä suunnitelmille ei ole saatu saamelaisten ennakkollista hyväksyntää.

Saamelaiskäräjät esittää, että sillä olisi mahdollisuus puheenvuoroon Lapin liiton valtuustossa sen käsitellessä Pohjois-Lapin maakuntakaavaa 2040.

Inarissa 28.2.2019

Tiina Sanila-Aikio
puheenjohtaja

Tiina Lovisa Solbär
vs. ympäristösihteeri

Puheenjohtaja päätti lausunnosta 28.2.2019. Muistion valmisteluun ovat osallistuneet Saamelaiskäräjien hallinnosta ma. elinkeinosihteeri Sarita Kämäräinen, vs. sote-sihteeri Riitta Lehtola ja ma. suunnittelija Kirsi Suomi.